

ศักยภาพการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกโคราช:
เส้นทางทวารวดีศรีจนาศะ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
The Potential of Interpretation in the Geotourism Route in Khorat
UNESCO Global Geopark : Sri Janasa Dvaravati Civilization Route,
Sung Noen District, Nakhon Ratchasima Province

สุภาพร ลำวรรณวงศ์^{1,*}, กมลพรรณ นวลอนันต์², ขวัญอิสรา ภูมิศิริไพบูลย์³,
ธนวัฒน์ โกวิทวนิชภัณฑ์⁴, และ ธนาวัฒน์ ปัทมฤทธิ์กุล⁵
Supaporn Lamwunnawong^{1,*}, Kamonthat Nualanan², Kwan-isara Pumisiripai boon³,
Thanawat Kowitwanitphan⁴, and Thanawat Patthamaritthikul⁵

Received 28 May 2025
Revised 23 June 2025
Accepted 24 June 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกโคราช: เส้นทางทวารวดีศรีจนาศะ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประเมินศักยภาพ

¹ วท.ม. อุทยานและนันทนาการ, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2547. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

¹ M.S. in Parks and Recreation, Kasetsart University, 2004. Lecturer of Faculty of Management Science. Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

* Corresponding author, email: supaporn.l@nrru.ac.th

² ปร.ด. การจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2560. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

² Ph.D. in Integrated Tourism Management, National Institute of Development Administration, 2017. Lecturer of Faculty of Management Science. Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

³ บธ.ม. การจัดการการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

³ M.B.A. in Tourism Management, Khon Kaen University, 2011. Lecturer of Faculty of Management Science. Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

⁴ ศศ.ม. การจัดการทางวัฒนธรรม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

⁴ M.A. in Cultural Management, Chulalongkorn University, 2002. Lecturer of Faculty of Management Science. Nakhon Ratchasima Rajabhat University.

⁵ ปร.ด. การจัดการการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยพะเยา, 2561. อาจารย์ สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, ศูนย์กลางนครราชสีมา.

⁵ Ph.D. in Tourism Management, University of Phayao, 2018. Lecturer of Faculty of Science and Liberal Arts. Rajamangala University of Technology Isan, Nakhon Ratchasima Center.

การสื่อความหมาย จากกลุ่มตัวอย่างตัวแทนชุมชนท่องเที่ยวจีโอพาร์ค วัด โรงเรียน นักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 45 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และประเมินศักยภาพด้วยค่าเฉลี่ย แบ่งเป็น 5 ระดับ

ผลการวิจัย พบว่า การสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล ที่มีอยู่ในปัจจุบัน หลายแห่งสภาพทรุดโทรม และไม่เพียงพอ ไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ผู้นำชมยังไม่เพียงพอ ผลการประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมากที่สุด คือ แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) อยู่ในระดับดีเยี่ยม รองลงมา คือ อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน และ พระนอนหินทรายทวารวดี อยู่ในระดับระดับดีมาก ตามลำดับ แนวทางในการพัฒนาศักยภาพ พบว่า ชุมชนต้องการให้พัฒนาการสื่อความหมายที่เข้าใจง่าย และใช้ฝึกอบรมมัคคุเทศก์น้อยได้ในอนาคต จัดทำป้ายบอกทางเพิ่มบริเวณทางแยกก่อนถึงแหล่งท่องเที่ยว สร้างระบบที่นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อผู้นำชมเพื่อนำชมในแหล่งท่องเที่ยว และจัดกิจกรรมอบรมโดยเชิญบุคคลที่มีชื่อเสียงหรือมีความรู้มากระตุ้นการรับรู้ให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญ

คำสำคัญ: การสื่อความหมาย, การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์, อุทยานธรณีโลกโคราช, ทวารวดีศรีจนาปุระ

Abstract

This study aimed to investigate the current conditions and assess the potential of non-personal interpretation along the Khorat UNESCO Global Geopark tourism route: the “Dvaravati Sri Janasa Route” in Sung Noen District, Nakhon Ratchasima Province. The research employed both qualitative and quantitative methods, with data collected through observation, focus group discussions, and interpretation potential assessment forms. The sample group consisted of 45 participants, including representatives from geopark communities, temples, schools, academics, and relevant agencies. Data were analyzed using content analysis, and the potential was evaluated using mean scores categorized into five levels.

The findings revealed that the existing non-personal interpretation media at many sites were in deteriorated condition, insufficient in quantity, and lacked visitor centers. Additionally, the number of site guides was inadequate. The potential assessment indicated that the site with the highest potential for non-personal interpretation was the Sung Noen Sandstone Historical Quarry (Ban Som Kob Ngam), which was rated as “excellent.” This was followed by the Sung Noen Railway Station Memorial and the Sandstone Reclining Buddha Image, which were rated as “very good,” respectively. Recommendations for enhancing interpretation potential included developing user-friendly interpretation materials suitable for training junior guides in the future, installing additional directional signage at road junctions near the sites, establishing a system that allows tourists to contact community leaders for guided visits, and organizing training sessions led by knowledgeable or well-known individuals to raise awareness among community members.

Keywords: Interpretation, Geotourism, Khorat UNESCO Global Geopark, Sri Janasa Dvaravati

บทนำ

จังหวัดนครราชสีมา หรือที่รู้จักในนาม “โคราช” เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทางด้านทรัพยากรท่องเที่ยวที่มากมายและหลากหลาย ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความสำคัญในระดับชาติและนานาชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และ พื้นที่สงวนชีวมณฑลสะแกกราช หรือสถานีวิจัยสะแกกราช นอกจากนี้ยังมีความโดดเด่นด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย ประสาทหินอีกหลายแห่ง นอกจากนี้ ยังมีทรัพยากรอันควรอนุรักษ์ จนได้รับการรับรองและประกาศอย่างเป็นทางการให้เป็นอุทยานธรณีโลกโคราช (Khorat UNESCO Global Geopark) เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ครอบคลุมพื้นที่ 5 อำเภอ ประกอบด้วยอำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ รวมพื้นที่ประมาณ 3,167 ตารางกิโลเมตร ตลอดลุ่มน้ำลำตะคอง จากการประกาศรับรองครั้งนี้ ทำให้จังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองสามมรดกโลกยูเนสโก (UNESCO triple heritage city) ซึ่งมีพื้นที่อนุรักษ์ระดับโลกรวม 3 โปรแกรม ได้แก่ 1) มรดกโลก (World heritage) กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ 2) พื้นที่สงวนชีวมณฑล (Biosphere Reserve) สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกกราช และ 3) อุทยานธรณีโลกโคราช (สำนักงานโคราชจีโอพาร์คโลก และสถาบันวิจัยไม้กลายเป็นหินและทรัพยากรธรณีฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 2567 : 6-16)

อุทยานธรณีโลกโคราช มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism sites) และประชาสัมพันธ์ ให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism) โดยแบ่งเส้นทางท่องเที่ยวหลักเป็น 2 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางช้าง 4 งา และ 2) เส้นทางเขาควงสดา ดังที่ได้ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบแผ่นพับและเว็บไซต์ โดยนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวย่อยเป็น 7 เส้นทาง ซึ่งเส้นทางอารยธรรมทวารวดีศรีนางสาว เป็นเส้นทางที่ 4 มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ อำเภอสูงเนิน โดยมีแหล่งท่องเที่ยว 5 แหล่งเชื่อมโยงกัน คือ 1) อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน ตำบลสูงเนิน 2) ปราสาทเมืองแขก ตำบลโคราช 3) พระนอนหินทรายทวารวดี ตำบลเสมา 4) แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา ตำบลเสมา และ 5) แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) ตำบลเสมา (สำนักงานอุทยานธรณีโคราช. 2564 : 30)

ปัญหาที่พบ คือ เส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ชัดเจน และป้ายสื่อความหมายหรือป้ายชี้ทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ ชุมชนต้องการให้พัฒนาการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากเริ่มมีการฟื้นตัวของการท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น หลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส โควิด-19 ผ่านพ้นไป ในอดีตชุมชนท่องเที่ยวจีโอพาร์คเคยมีกิจกรรมการฝึกอบรมให้นักสื่อความหมาย หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว แต่นักสื่อความหมายที่เคยทำหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน ซึ่งในปัจจุบันได้ย้ายถิ่นฐานไปเกือบหมด เหลือเพียงจำนวนไม่กี่คนในพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีผู้นำชมหรือนักสื่อความหมายไม่เพียงพอ นอกจากนี้ การพัฒนาสื่อที่มีอยู่เดิม และสื่ออื่น ๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จัก ยังต้องพิจารณาด้านงบประมาณในการจัดสร้าง หรือจัดหาเพิ่มเติมต่อไป ซึ่งการได้รับประกาศให้เป็นอุทยานธรณีโลกโคราช มีเกณฑ์ในการประเมิน หรือสิ่งที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1) ต้องมีมรดกทางธรณีวิทยาที่มีคุณค่าระดับนานาชาติ 2) การบริหารจัดการ 3) การรับรู้ของประชาชน และ 4) เครือข่าย ซึ่งเกณฑ์การประเมินด้านการสื่อความหมาย อยู่ในองค์ประกอบด้านการรับรู้ของประชาชน (Visibility) การสร้างการรับรู้ของประชาชนสามารถทำได้โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจที่ยั่งยืนของท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ เพื่อให้เกิดการรับรู้ โดยใช้วิธีการสื่อความหมายด้วยการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ แผ่นพับ แผนที่ และวิธีการอื่น ๆ ซึ่งต้องจัดการภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่และ การบริหารจัดการในแนวคิด “จากล่างสู่บน” (A bottom up approach) ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จากหลักการของยูเนสโกนี้ ประยุกต์สู่การบริหารจัดการและการอนุรักษ์มรดกทางธรณี ผู้วิจัยจึงสนใจในประเด็นนี้ เนื่องจากเป็นประเด็นที่สำคัญ และจำเป็นต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (กองธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี. ออนไลน์. 2561) จึงได้ศึกษาวิจัยศักยภาพของสื่อความหมายในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนา

อย่างเป็นรูปธรรมในเชิงนโยบายหรือการปฏิบัติต่อไป เนื่องจากตัวชี้วัดด้านการรับรู้ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลและการสื่อความหมายเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญในการได้รับการประกาศเป็นอุทยานธรณีโลก และการประเมินค่าไม่แพ้ปัจจัยด้านอื่น ตามเกณฑ์หรือข้อกำหนดที่ยูเนสโกระบุไว้ในเอกสารรายการตรวจสอบหมายเหตุเชิงอธิบายเพื่อขอเสนอเป็นอุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (UNESCO Global Geopark. Online. 2022)

วัตถุประสงค์

1. สสำรวจสภาพปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกโคราช: เส้นทางทวารวดีศรีจนาศะ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา
2. ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกโคราช: เส้นทางทวารวดีศรีจนาศะ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา

ประโยชน์ที่ได้รับ

ทราบผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการสื่อความหมาย และศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล (เช่น ป้าย แผ่นพับ นิทรรศการ ฯลฯ) ในเส้นทางท่องเที่ยวโคราชจีโอพาร์ค เส้นทางอารยธรรมทวารวดีศรีจนาศะ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการศึกษาไปสู่การพัฒนาการสื่อความหมายในพื้นที่ ที่สอดคล้องตามหลักการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ตามเกณฑ์การประเมินแหล่งมรดกทางธรณีวิทยาของยูเนสโก

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวทวารวดีศรีจนาศะ อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา 5 แหล่ง คือ 1) อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน 2) ปราสาทเมืองแขก 3) พระนอนหินทรายทวารวดี 4) แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา และ 5) แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) โดยการประเมินศักยภาพการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวใช้การประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลเท่านั้น

การทบทวนวรรณกรรม

1. การสื่อความหมาย (Interpretation)

Freeman Tilden บิดาแห่งการสื่อความหมายธรรมชาติ (Nature Interpretation) ได้ให้ความหมาย “การสื่อความหมาย” หมายถึง กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปิดเผยความหมาย และความสัมพันธ์ โดยการใช้สิ่งที่มีอยู่เดิม สิ่งที่ประสบด้วยตนเอง โดยตัวกลางที่แสดงไว้ มากกว่าการสื่อสารข้อเท็จจริงด้วยวิธีธรรมดา และไม่ใช่วิธีการสอน แต่เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เกิดความสนใจและความรู้ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจถึงความจริงที่สำคัญกว่าอันอยู่เบื้องหลังข้อเท็จจริงที่ปรากฏ (สุภาพร ล้ำวรรณวงศ์. 2545)

ดร.ชนิ เอมพันธุ์ (ออนไลน์. 2550) ได้รวบรวมหลักการของการสื่อความหมายที่มีคุณภาพของสุรเชษฐ์ เชษฐมาส (2527); Ham (1992); Tilden (1957) ไว้ 12 ประการ คือ 1) การคำนึงถึงลักษณะของผู้มาเยือน 2) การใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างน่าสนใจ 3) การใช้วิธีการที่หลากหลายตามความเหมาะสมของทรัพยากร 4) การเน้นการกระตุ้นความรู้สึกแทนการสั่งสอน 5) การเสนอความหมายรวม 6) การออกแบบเฉพาะสำหรับเด็ก 7) การใช้สิ่งรอบตัวและตัวกลางในการเล่าเรื่อง 8) การสร้างความน่าสนใจเพื่อดึงดูดผู้ชม 9) การผสมผสานศิลปะ

และวิทยาศาสตร์ในการสื่อความหมาย 10) การจัดเรียงเนื้อหาให้น่าสนใจและไม่ซับซ้อน 11) การถ่ายทอดคุณค่าของพื้นที่ และ 12) การวางแผนระบบการสื่อความหมายให้สอดคล้องกลมกลืนกันทั้งระบบ

ตัวกลางที่ใช้ในการสื่อความหมาย ตัวกลางในการสื่อความหมาย หรือเครื่องมือในการสื่อความหมาย ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการถ่ายทอดข้อมูลและสร้างความเข้าใจให้แก่นักท่องเที่ยว โดยสามารถจำแนกออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ การสื่อความหมายโดยใช้บุคคล (Personal or attended services) และการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล (Non-personal or unattended services) การสื่อความหมายโดยใช้บุคคลเป็นรูปแบบที่มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงระหว่างผู้ถ่ายทอดกับผู้รับสาร เช่น เจ้าหน้าที่ นักสื่อความหมาย หรือมัคคุเทศก์ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การให้ข้อมูล การบรรยาย การนำชมแหล่งธรรมชาติ หรือการแสดงที่สื่อถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ในขณะที่การสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ (แผ่นพับ คู่มือ หนังสือแนะนำเที่ยว ฯลฯ) แผ่นป้าย การจัดนิทรรศการ โซตัสศูนย์บริการนักท่องเที่ยว สื่อ QR Code เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจุบันยังพบสื่อผสมหรือมัลติมีเดีย เช่น ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว วิดีทัศน์และเสียงเข้ามาร่วมด้วย (กรมการท่องเที่ยว. 2558 : 50-55) ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งบุคลากรโดยตรง โดยลักษณะของสื่อที่มีคุณภาพควรประกอบด้วยความชัดเจนในการนำเสนอ ความสวยงามที่กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เนื้อหาที่กระชับ เข้าใจง่าย และสามารถกระตุ้นความสนใจรวมถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การเลือกใช้ตัวกลางในการสื่อความหมายอย่างเหมาะสมมีบทบาทอย่างยิ่งในการส่งเสริมประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และสนับสนุนเป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ซึ่งต้องอาศัยการสื่อความหมายเชิงลึกที่สามารถเชื่อมโยงผู้คนเข้ากับลักษณะทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และคุณค่าของพื้นที่ได้อย่างชัดเจนและน่าสนใจ

2. การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism)

การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ (Geotourism) คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการรักษาและส่งเสริมลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่นของสถานที่ รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ธรณีวิทยา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว (ประเทือง จินตสกุล. ออนไลน์. 2562) การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ยังสามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่น อีกทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรณีวิทยา (Geological tourism) ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (มาลินี ไพบูลย์นุกุลกิจ. ออนไลน์. 2563)

นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ยังมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ การเคารพวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างมรดกที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีความเข้มข้นและน่าสนใจ (National Geographic. Online. 2015-2023)

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ คือ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่โดดเด่น ทั้งทางธรรมชาติ ธรณีวิทยา วัฒนธรรม สุนทรียภาพ มรดกทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นการอนุรักษ์และส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่

3. อุทยานธรณีโคราช หรือ โคราชจีโอพาร์ค (Khorat Geopark)

อุทยานธรณีเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งใช้ต้นทุนทางธรรมชาติในการส่งเสริมการพัฒนา โดยสามารถสร้างประโยชน์ทั้งแก่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติ เมื่อการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในแหล่งอุทยานธรณี จะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ที่เพิ่มขึ้น

การมีชีวิตที่ดีขึ้น และการร่วมมือกันในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงกล่าวได้ว่าในที่สุด ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาในลักษณะนี้

บทความ เรื่อง “โคราชจีโอพาร์ค สู่อิโพนาร์คโลกยูเนสโก” โดยประเทือง จินตสกุล (ออนไลน์. 2562) อธิบายถึงความหมายของอุทยานธรณีโคราชว่า จีโอพาร์ค (Geopark) หรืออุทยานธรณี หมายถึง พื้นที่ทางภูมิศาสตร์แห่งหนึ่งที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติ ทั้งในแง่ของภูมิประเทศ แหล่งธรณีวิทยา แหล่งธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับแหล่งธรณีวิทยา พร้อมทั้งมีการบริหารจัดการแบบองค์รวม ซึ่งครอบคลุมด้านการอนุรักษ์ การศึกษา และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ ที่ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการบริหารจัดการจากล่างสู่บน (Bottom-up) ซึ่งโลกทางภูมิศาสตร์ประกอบด้วย 5 ภาค คือ บรรยากาศภาค ธรณีภาค ชีวภาค มนุษย์ภาค และอุทกภาค ดังนั้น ความหมายของอุทยานธรณีจึงมีความหมายที่ครอบคลุมทั้งทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งทั้งหมดนี้นำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ที่มีคุณค่าและยั่งยืน

อุทยานธรณีโคราช มีความโดดเด่นหรือมีเอกลักษณ์กล่าวคือ เป็น “ดินแดนแห่งเคสตาและฟอสซิล” (Cuesta & Fossil Land) ครอบคลุมพื้นที่ 5 อำเภอต่อเนื่องกันในบริเวณลุ่มน้ำลำตะคองตอนกลางถึงตอนล่าง คือ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอขามทะเลสอ อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ รวมพื้นที่ 3,167 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 15.22 ของพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา

4. อุทยานธรณีโลกโคราช (Khorat UNESCO Global Geopark)

อุทยานธรณีโลกโคราช (Khorat UNESCO Global Geopark) หมายถึง พื้นที่ที่มีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ชัดเจน และประกอบด้วยแหล่งธรณีวิทยาที่มีความสำคัญและโดดเด่นในระดับนานาชาติ อันควรค่าแก่การอนุรักษ์ โดยเน้นการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนผ่านการอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการส่งเสริมพัฒนาการในเชิงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม สำหรับการได้รับการรับรองให้เป็นอุทยานธรณีโลก พื้นที่นั้นต้องแสดงถึงคุณค่าร่วมกันของ มรดกทางธรณีวิทยา (Geological heritage) มรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจแก่สาธารณชน

ประเด็นสำคัญเบื้องต้นในการประเมินคุณค่าทางธรณีวิทยา คือ การมีข้อมูลที่ครบถ้วน พร้อมทั้งองค์ความรู้และความโดดเด่นของแหล่งธรณีวิทยาในพื้นที่ นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบ “Bottom-Up Approach” ก็มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจท้องถิ่น (อัปสร อัมพรมหา-สอาดสุด และ ธนิศร์ วงศ์วานิช. 2561 : 77)

จากรายงานข่าวของสำนักงานโคราชจีโอพาร์ค ระบุว่า อุทยานธรณีโคราช หรือ โคราชจีโอพาร์ค ได้รับการยกระดับจากอุทยานธรณีที่มีความสำคัญระดับประเทศขึ้นเป็น อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (UNESCO Global Geopark) เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ในการประชุมคณะกรรมการบริหารองค์การยูเนสโก ครั้งที่ 216 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 10-24 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส การรับรองในครั้งนี้มีพื้นที่อุทยานธรณี 18 แห่งทั่วโลก ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนใหม่ ทำให้ในปัจจุบันมีจำนวนอุทยานธรณีโลกทั้งหมด 195 แห่ง กระจายอยู่ใน 48 ประเทศทั่วโลก โดย อุทยานธรณีโคราช เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับการรับรองในรอบนี้ การรับรองดังกล่าวส่งผลให้จังหวัดนครราชสีมาโดดเด่นในฐานะพื้นที่ที่มีแหล่งมรดกโลกยูเนสโก ถึง 3 แห่งในจังหวัดเดียว หรือเรียกได้ว่าเป็น “เมือง 3 มรดกโลกยูเนสโก” (UNESCO triple heritage city) โดยทั้ง 3 พื้นที่มีการบริหารจัดการแยกส่วนกัน และมีพื้นที่ที่ไม่ซ้อนทับกัน ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่คุ้มครองที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ในหลากหลายมิติ ทั้งทางธรณีวิทยา ธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ 1) พื้นที่สงวนชีวมณฑลสะแกราช (สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราช) 2) พื้นที่กลุ่มป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ และ 3) อุทยานธรณีโลกโคราช (สำนักงาน

โคราชจีโอพาร์คโลกและสถาบันวิจัยไม้กลายเป็นหินและทรัพยากรธรณีฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 2567 : 6-16)

เส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมทวารวดีศรีจนาศะ เป็นเส้นทางหมายเลข 4 จากทั้งหมด 7 เส้นทางที่อุทยานธรณีโลกโคราชมีการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ โดยเป็นเส้นทางในอำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งมีประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ โดยแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ศึกษาทั้ง 5 แหล่งตั้งอยู่ในพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลเสมา ตำบลโคราช และตำบลสูงเนิน ดังภาพที่ 1 ประกอบด้วย 1) อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน 2) ปราสาทเมืองแขก 3) พระนอนหินทรายทวารวดี (วัดธรรมจักรเสมาราม) 4) แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา และ 5) แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) (สำนักงานอุทยานธรณีโคราช. 2564 : 25-30)

ภาพที่ 1 แผนที่ท่องเที่ยวโคราชจีโอพาร์ค

ที่มา: สำนักงานอุทยานธรณีโคราช, 2564, หน้า 25-26.

5. อารยธรรมทวารวดีศรีจนาศะ

ศานติ ภักดีคำ (ออนไลน์. ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง เมืองเสมา คือ “ศรีจนาศะ” ว่า เมืองเสมา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นเมืองที่มีความสำคัญและมีร่องรอยการทับซ้อนทางวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมทวารวดี และวัฒนธรรมเขมรโบราณ จากการขุดค้นทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้มีการอยู่อาศัยเป็นชุมชนมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 10-11 ตรงกับสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์ จากศิลาจารึกที่สำคัญที่สุด คือ จารึกบ่ออึกา พ.ศ.1411 (จังหวัดนครราชสีมา) เขียนด้วยภาษาสันสกฤตและเขมรโบราณสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นจารึกของอาณาจักรศรีจนาศะหรือจานครปะดั่งที่จารึกหลักนี้กล่าวถึง “พระราชาแห่งศรีจนาศะ (ศรีจนาศะ (เรณ))” ทรงอุทิศสัตว์และทาสให้พระภิกษุ ทั้งเพื่อหวังโพธิญาณ และเพื่อสรรเสริญพระศิวะในเวลาเดียวกันซึ่งสันนิษฐานว่า “ศรีจนาศะ” เป็นอาณาจักรที่ไม่ได้อยู่ภายใต้การปกครองของเขมรโบราณ แม้จะพบร่องรอยการได้รับวัฒนธรรมเขมรโบราณผ่านตัวอักษรและปราสาทขอมก็ตาม ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้สอดคล้องกับจารึกศรีจนาศะ ที่พบที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 1480 ซึ่งได้กล่าวถึงพระนามของกษัตริย์แห่ง ศรีจนาศะ เช่น พระเจ้าภคทัตต์ พระเจ้าสุนทรปารกรม เป็นต้น ดังนั้นศรีจนาศะน่าจะเป็นรัฐหนึ่งในพุทธศตวรรษที่ 15 ซึ่งไม่ได้รวมอยู่ในอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนคร อย่างไรก็ตาม จากจารึกเมืองเสมา มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าใน พ.ศ. 1514 เมืองเสมา ได้ถูกอาณาจักรเขมรโบราณปกครอง และขยายอำนาจทางการเมืองไปยังลุ่มน้ำป่าสัก และเมืองลพบุรี

ในพุทธศตวรรษที่ 16 แล้วข้ามลำน้ำไปยังเมืองศรีเทพ และมุ่งตรงไปทางตะวันตก เมืองลพบุรี ทำให้เมืองลพบุรีตกอยู่ภายใต้การปกครองของเขมรโบราณต่อมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 18

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

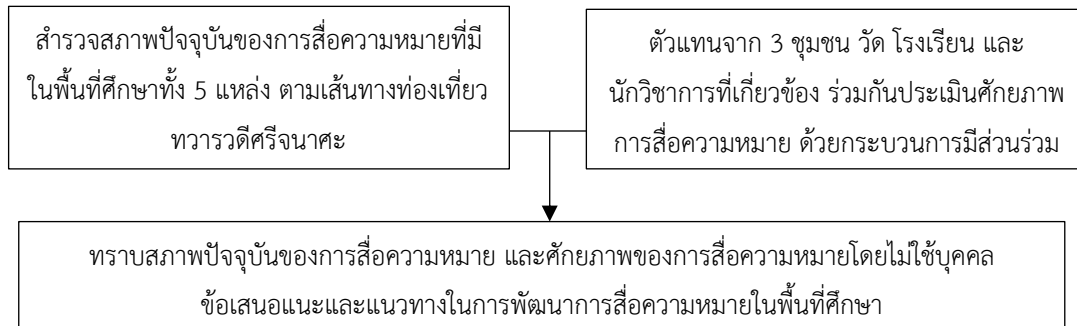
จิรายุทธ ประเสริฐศรี (2563) ศึกษาวิจัยในชุมชนนิพนธ์ เรื่อง การออกแบบภาพสื่อทางทัศนในพื้นที่ จีโอพาร์คโคราช สะท้อนพลวัตภูมิศาสตร์บรรพกาล กรณีศึกษาอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา เพื่อออกแบบภาพสื่อทางทัศนให้กลุ่มตัวอย่างสามารถรับรู้และเข้าใจข้อมูลได้ง่ายขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ตัวการ์ตูนที่ผสมผสานอัตลักษณ์ท้องถิ่น มีผลทำให้กลุ่มตัวอย่างสนใจ และอยากเรียนรู้ข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์บรรพกาล และการนำเสนอภาพนี้ควบคู่กับภาพเคลื่อนไหว จะสามารถช่วยให้สามารถจดจำและเข้าใจเนื้อหาได้ภายในระยะเวลาอันสั้น นอกจากนี้องค์ประกอบภาพสื่อทางทัศนที่กลุ่มตัวอย่าง (ช่วงวัยเรียน) ชื่นชอบมากที่สุด คือประโยคที่ว่า “รู้หรือไม่” เนื่องจากการเป็นการเล่นคำให้ค้นหาคำตอบ มากกว่าคำพูดที่บรรยายเล่าตำนาน ดังนั้น ประโยคที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจได้ เช่น “ผู้คนในเมืองของเราดำเนินชีวิตกันอย่างไร” นอกจากนี้ ข้อมูลที่สั้น กระชับ ง่ายต่อการรับรู้ ตลอดจนการวางองค์ประกอบภาพให้ได้สัดส่วน สัมพันธ์กับชิ้นงาน จะทำให้งานมีความดึงดูดใจ และ โดดเด่น

อรัญญา ตูเบย์ (2563) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้าจังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวไทย รวมทั้งความต้องการของชุมชนต่อการสื่อความหมาย เพื่อเสนอแนวทางการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ควรมีเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ต่อรูปแบบการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ แผ่นพับแนะนำการท่องเที่ยวในชุมชน ป้ายสื่อความหมายและ QR Code มากที่สุด

ป้อมศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง, ดนุวัศ สุวรรณวงศ์ และอรอนงค์ เฉียบแหลม. (ออนไลน์. 2567) ศึกษาวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาตลาดท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกสตูลอยู่ภายใต้โครงการชุดวิจัยการพัฒนาและบริหารจัดการ การท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกสตูลอย่างยั่งยืน เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวอุทยานธรณีโลกสตูล ผลการศึกษาด้านที่เกี่ยวข้องกับการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว พบว่า ควรพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการสร้างภาพลักษณ์ (Brand image) และสร้างการรับรู้ (Brand awareness) เพื่อให้เกิดการจดจำ ความเป็นอัตลักษณ์ของอุทยานธรณีโลกสตูล และสร้างตราสัญลักษณ์ ตรามาตรฐานรับรองคุณภาพสินค้าและบริการที่เชื่อมโยงเรื่องราวของอุทยานฯ รวมถึง การใช้ Influencers ที่เป็นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ โดยอาจคัดเลือกคนในท้องถิ่น เป็น Local hero หรือ Local idol มาแบ่งปันประสบการณ์ความประทับใจ ด้านการบริการ ความปลอดภัยและความเป็นมิตรผ่านช่องทางสื่อสารทางโซเชียลมีเดีย

Arowosafe, Oni and Tunde-Ajayi (Online. 2023) ศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของป้าย สื่อความหมาย ต่อพฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเยือน ที่ศูนย์อนุรักษ์ Lekki รัฐลากอส ประเทศไนจีเรีย เพื่อศึกษาผลกระทบของป้ายสื่อความหมายต่อพฤติกรรมและความพึงพอใจของผู้มาเยี่ยมชมภายในศูนย์ฯ ผลการศึกษพบว่าป้ายให้ข้อมูลรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่ รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งของป้าย มีผลทำให้ผู้มาเยือนรับรู้ข้อมูล และปฏิบัติตามป้ายเหล่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่า ป้ายให้ข้อมูลสื่อความหมายมีประโยชน์ และมีผลให้ผู้มาเยือน กลับมาซ้ำ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: ผู้นิพนธ์, 2567.

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยมีการศึกษาข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบัน และประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 5 แห่ง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Probability method) ซึ่งการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) กระทำโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และใช้วิธีลูกโซ่ (Snowballing) ผู้วิจัยเจาะจงเลือกผู้ที่มีส่วนร่วมโดยตรงในการพัฒนาการสื่อความหมาย และการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีโอพาร์ททั้ง 5 แห่ง รวมทั้งสิ้นจำนวน 45 คน ได้แก่ 1) ตัวแทนจากชุมชนท่องเที่ยวโอพาร์ทในพื้นที่ศึกษา 3 ชุมชน จำนวน 15 คน ได้แก่ (1) ชุมชนท่องเที่ยววิถีโอพาร์ทอารยธรรมทวารวดีบ้านคลองขวาง (วัดพระนอน) (2) ชุมชนท่องเที่ยววิถีโอพาร์ทแหล่งหินตัดบ้านส้มบงาม (3) ชุมชนท่องเที่ยววิถีโอพาร์ทลำตะคองบ้านตะคองหลง 2) ตัวแทนจากวัด จำนวน 6 คน 3) ตัวแทนจากโรงเรียน จำนวน 12 คน จากโรงเรียน 4 แห่งที่อยู่บริเวณพื้นที่ศึกษา และ 4) นักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานธรณีโลกโคราช จำนวน 12 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกการสังเกต แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) ร่วมกับการบันทึกเสียง และการถ่ายภาพ) และแบบประเมินศักยภาพการสื่อความหมาย ซึ่งผู้วิจัยจัดทำขึ้นโดยใช้เกณฑ์การประเมินและตัวชี้วัด จากการทบทวนวรรณกรรม จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากคู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2557) และจากรายละเอียดข้อกำหนดการขอขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานธรณีระดับโลก (ด้านการให้การศึกษาและข้อมูลข่าวสาร) (กรมทรัพยากรธรณี, 2555) จากนั้นส่งเครื่องมือทุกชิ้นที่จัดทำขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านตรวจ เพื่อหาคุณภาพความเที่ยงตรงของเนื้อหา ภาษาที่ใช้ ตลอดจนความครบถ้วนสมบูรณ์ และความครอบคลุมของข้อคำถาม และนำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

(Index of Consistency: IOC) ซึ่งต้องมีค่ามากกว่า 0.50 โดยเครื่องมือทั้งหมด (แบบบันทึกการสังเกต แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินศักยภาพการสื่อความหมาย) มีค่า IOC มากกว่า 0.50 สามารถนำไปเก็บข้อมูลได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้การเก็บรวบรวมข้อมูลออกแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลัก เพื่อตอบวัตถุประสงค์ คือ

3.1 การสำรวจสภาพปัจจุบันของการสื่อความหมาย เก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกต และบันทึกข้อมูลโดยการถ่ายภาพ

3.2 การประเมินศักยภาพการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล เก็บข้อมูลด้วยแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อร่วมกันประเมินการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล 5 ประเภท ได้แก่ 1) ป้ายให้ข้อมูล/ป้ายนิทรรศการ 2) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (เนื่องจากเส้นทางท่องเที่ยวนี้ยังไม่มีมีการจัดสร้างอย่างชัดเจน จึงประเมินจากศูนย์ข้อมูลโรงเรียนสูงเนิน) 3) สื่อสิ่งพิมพ์ (แผ่นพับ/ใบปลิว/คู่มือ/หนังสือแนะนำแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ) 4) สื่อ QR Code 5) สื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้แบบประเมินศักยภาพการสื่อความหมายที่มีเกณฑ์การประเมินด้านกายภาพของการสื่อความหมาย 5 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านความน่าสนใจและความดึงดูดใจ 2) ด้านความหลากหลายและความเพียงพอ 3) ด้านเนื้อหา/ข้อมูลที่เผยแพร่ 4) ด้านเทคนิคและการนำเสนอ และ 5) ด้านการสื่อถึงการท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์และการเข้าถึงสื่อ รวมถึงการประเมินวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ (เกณฑ์ข้อนี้ใช้ประเมินเพียงสื่อประเภทป้ายให้ข้อมูล/ป้ายนิทรรศการเท่านั้น)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยมีการศึกษาข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการถ่ายภาพ

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว 5 แหล่ง ในเส้นทางท่องเที่ยวด้วยสถิติค่าเฉลี่ย โดยแบ่งศักยภาพเป็น 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี ปานกลาง และ ต่ำ/ต้องปรับปรุง โดยเกณฑ์การให้คะแนนและระดับศักยภาพของการสื่อความหมายแสดงดังตารางที่ 1

วิธีคิดเกณฑ์ระดับค่าคะแนน คือ คะแนนที่เป็นไปได้สูงสุด คือ คำนวณทั้งหมด $\times 5$ (คะแนนสูงสุด) หารจำนวนช่วง คือ 5 ช่วง หรือ 5 ระดับ

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วง}} = \text{ค่าระยะห่างระหว่างช่วงคะแนน}$$

ซึ่งผลการประเมินศักยภาพการสื่อความหมายครั้งนี้ ได้ค่าคะแนนสูงสุด 81 คะแนน และคิดคำนวณดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด}(81) - \text{คะแนนต่ำสุด}(40.5)^*}{\text{จำนวนช่วง}(5)} = 8.1$$

หมายเหตุ* คะแนนต่ำสุด คิดครึ่งหนึ่งจากคะแนนสูงสุด

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนและระดับศักยภาพของการสื่อความหมาย

ค่าคะแนน	ระดับศักยภาพ	สัญลักษณ์
64.81 ขึ้นไป	ดีเยี่ยม	★★★★★
56.71 - 64.80	ดีมาก	★★★★
48.61 - 56.70	ดี	★★★
40.51 - 48.60	ปานกลาง	★★
40.50 หรือน้อยกว่า	ต่ำและต้องปรับปรุง	★

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามแหล่งท่องเที่ยวที่ศึกษาทั้ง 5 แหล่ง ได้แก่ 1) อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน 2) ปราสาทเมืองแขก 3) พระนอนหินทรายทวารวดี 4) แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา 5) แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านสัมภะงาม) โดยในแต่ละแหล่งนำเสนอผลการศึกษาดังกล่าวใน 2 ประเด็น ได้แก่ 1) สภาวะปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยว (เก็บข้อมูลเมื่อวันที่ 19 มีนาคม และ 20 พฤษภาคม 2566) และ 2) ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยว (คะแนนการประเมินศักยภาพการสื่อความหมายของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 แหล่ง แสดงในตารางที่ 2) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน

1.1 สภาพปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยว มีทั้งการสื่อความหมายโดยใช้บุคคลและไม่ใช้บุคคล อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนินเป็นแหล่งเรียนรู้พิพิธภัณฑ์ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน หรือแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นศรีนครราชสีมา ซึ่งเป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาเยือน มีห้องแสดงนิทรรศการประวัติศาสตร์สูงเนิน ชื่อ “ห้องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นศรีนครราชสีมา” มีป้ายสื่อความหมายที่ดีพอใช้ มีบางส่วนที่เก่าและชำรุด มีสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำโดยพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นโรงเรียนสูงเนิน และองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา และมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว สื่อสังคมออนไลน์ ผ่านเครือข่ายสังคมในอินเทอร์เน็ต ทางเพจเฟซบุ๊ก สื่อวิดีโอออนไลน์ทางยูทูบ หรือเอกสารออนไลน์ในรูปแบบ E-Book ให้ข้อมูลความรู้ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจ และสามารถสื่อความหมาย และสื่อสารทางการตลาดกับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัญหาที่พบ คือ นักสื่อความหมาย ยังมีไม่เพียงพอ และไม่มียานักสื่อความหมายประจำแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ครูพริกภา ณะกระโทก ซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้ และนักสื่อความหมายหลัก (นำชม) ปัจจุบันเกษียณอายุราชการ ทำให้ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการเรื่องนี้อย่างชัดเจน รวมถึงนักเรียนที่สามารถนำชมได้ ต้องมีการฝึกฝนและส่งต่อไปยังรุ่นน้องรุ่นต่อรุ่น อาจเกิดปัญหาในเรื่องกระบวนการดูแล และรับนักท่องเที่ยว และผลกระทบในอนาคตได้ สำหรับสื่อสิ่งพิมพ์ในปัจจุบันไม่ได้จัดทำเพิ่มเติมเนื่องจากต้นทุนในการผลิตสูง

1.2 ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพของการสื่อความหมาย ได้ค่าคะแนนรวมทั้งหมด 63.78 มีระดับศักยภาพอยู่ในระดับดีมาก อย่างไรก็ตามการสื่อความหมายผ่านป้าย ยังไม่ค่อยดึงดูดความสนใจมากนัก ตัวอักษรในป้ายเริ่มมีสีซีดจาง และสภาพทรุดโทรมเนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณและระบบในการดูแลรักษา รวมถึงการสื่อความหมายผ่านสิ่งพิมพ์ยังมีไม่เพียงพอทำให้ปัจจุบันการสื่อความหมายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ผ่านทางเพจเฟซบุ๊กและยูทูบ เป็นที่น่าสนใจมากกว่า และนักท่องเที่ยวใช้บริการผ่านสื่อเหล่านี้มากขึ้น

2. ปราสาทเมืองแขก

2.1 สภาพปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยว การสื่อความหมายที่พบในปัจจุบันยังมีน้อย พบเห็นเพียงป้ายให้ข้อมูลในพื้นที่ ส่วนการสื่อความหมายโดยใช้บุคคล หรือบุคลากรนำชม ยังไม่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม หากนักท่องเที่ยวต้องการมาชมและต้องการผู้นำชมปราสาทเมืองแขก สามารถติดต่อได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบล ที่สามารถพามาชมได้เบื้องต้น สำหรับการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล มีสื่อประเภทป้ายบอกชื่อแหล่งท่องเที่ยวเป็นป้ายให้ข้อมูลกลางแจ้ง ซึ่งจัดทำโดยกรมศิลปากร และหน่วยงานร่วมรวมถึงอุทยานธรณีโคราช ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีภาพประกอบ แต่อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม และเลื่อนรางตามกาลเวลา แม้พื้นที่บริเวณปราสาทเมืองแขกจะมีการจัดกิจกรรมทุกปีแต่พบการสื่อความหมายเกี่ยวกับกิจกรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กปราสาทเมืองแขก เว็บไซต์ของกรมศิลปากร เว็บไซต์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เว็บไซต์และยูทูปของอุทยานธรณีโลกโคราชเท่านั้น

ปัญหาที่พบ คือ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริหารจัดการหรือการจัดทำการสื่อความหมาย ยังต้องขอความเห็นชอบหรือการอนุมัติจากกรมศิลปากร รวมถึงส่วนงานของอุทยานธรณีโลกโคราช ส่วนหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ยังไม่ได้มีแผนการพัฒนา หรือการจัดทำแต่อย่างใด

2.2 ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพของการสื่อความหมาย ได้ค่าคะแนนรวมทั้งหมด 49.55 มีระดับศักยภาพอยู่ในระดับดี การสื่อความหมายผ่านป้ายให้ข้อมูล สื่อสิ่งพิมพ์ ยังต้องมีการพัฒนาเป็นอย่างมาก ทั้งความน่าสนใจ เนื้อหาของสื่อ รวมถึงรูปลักษณะที่ยังต้องพัฒนาให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ปัจจุบันมีเพียงป้ายให้ข้อมูลของสำนักศิลปากรที่ 10 นครราชสีมา กรมศิลปากร และยังมีป้ายที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลทางประวัติศาสตร์และแหล่งอุทยานธรณี รวมไปถึงยังไม่เหมาะสำหรับเด็กที่ต่ำกว่า 9 ขวบ เนื่องจากข้อมูลและการใช้คำ ค่อนข้างเข้าใจยาก แต่การสื่อความหมายผ่านช่องทางออนไลน์มีการเข้าถึงได้ง่ายผ่านเว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักศิลปากรที่ 10 นครราชสีมา กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม Khorat Geopark และการรีวิวที่มีภาพ หรือคอนเทนต์สั้นๆ ที่เข้าถึงได้ง่ายและดึงดูดนักท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าสื่อออนไลน์เป็นสื่อประเภทเดียวที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกในปัจจุบัน

3. พระนอนหินทรายทวารวดี

3.1 สภาพปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยว การสื่อความหมายที่พบในปัจจุบันมีทั้งการสื่อความหมายโดยใช้บุคคลและไม่ใช้บุคคล โดยมีผู้นำชม และตัวแทนชุมชนเป็นนักสื่อความหมายของชุมชน คลองขวาง ตำบลเสมา เป็นผู้เล่าเรื่อง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังสามารถติดต่อผู้ใหญ่บ้าน นายสมชาย ชอบสูงเนิน (ผู้ใหญ่บ้านบ้านคลองขวาง และผู้นำชุมชนท่องเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยววิถีโอพาร์ทบ้านคลองขวาง) ส่วนการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล เช่น ป้าย และสื่อสิ่งพิมพ์ อุทยานธรณีโลกโคราชจัดทำไว้อย่างน่าสนใจ อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งาน มีการดูแลรักษาโดยวัดธรรมจักรเสมาราม และคนในพื้นที่ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินชม หรือศึกษาได้ด้วยตนเอง

ปัญหาที่พบ คือ ยังไม่มีนักสื่อความหมายประจำแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงหากนักท่องเที่ยวทั่วไปต้องการติดต่อผู้นำชม ยังไม่มีช่องทาง หรือสื่อที่จะให้นักท่องเที่ยวติดต่อขอรับบริการผู้นำชมได้

3.2 ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพของการสื่อความหมาย ได้ค่าคะแนนรวมทั้งหมด 63.22 มีระดับศักยภาพอยู่ในระดับดีมาก การสื่อความหมายด้วยป้ายให้ข้อมูล มีความน่าสนใจ หลากหลาย และสามารถให้ข้อมูลได้ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ และการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ รวมถึงพบการจัดทำการสื่อความหมายผ่านแผนที่แหล่งท่องเที่ยวและขอบเขตของโคราชวิถีโอพาร์ทอย่างชัดเจน มีเพียงประเด็นที่ต้องพัฒนาคือ ยังไม่มีการสื่อความหมายแยกสื่อเฉพาะเด็กที่มีอายุ

ต่ำกว่า 9 ขวบ การสื่อความหมายผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ยังไม่เป็นปัจจุบัน และยังไม่น่าสนใจเท่าที่ควร รูปแบบและการจัดเรียงเนื้อหา ยังไม่มีการกล่าวถึง หรือเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุทยานธรณี ส่วนการสื่อความหมายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อาจกล่าวได้ว่ามีความโดดเด่นมากที่สุด เนื่องจากชุมชนและวัดร่วมกันประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และนักท่องเที่ยวที่มาเยือนมักทราบข้อมูลการท่องเที่ยวผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่

4. แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา

4.1 สภาพปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยว การสื่อความหมายที่พบในปัจจุบันพบว่า มีการสื่อความหมายโดยใช้บุคคลและไม่ใช้บุคคลน้อยมาก เนื่องจากแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมาเป็นพื้นที่เปิดโล่ง และมีบริเวณกว้าง โดยในแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา มีซากของอาคารโบราณสถานที่สร้างด้วยศิลาแลงและหินทราย สมัยอาณาจักรเขมร หรือปราสาทหินถึง 5 แห่ง (ที่อยู่ในบริเวณนี้ จากทั้งหมด 9 แห่ง) ทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีเพียงป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยว และเนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ของกรมศิลปากร เท่านั้น ส่วนป้ายหรือการสื่อความหมายที่เชื่อมโยงสู่การเป็นแหล่งอุทยานธรณีโลกโคราชนั้น มีเพียงป้ายเดียว และมีสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากตั้งกลางแจ้ง ส่วนการสื่อความหมายโดยใช้บุคคล ผู้นำชุมชนสามารถนำชม หรือบรรยายให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมาให้นักท่องเที่ยวทั่วไปไปเยือนได้ แต่นักท่องเที่ยวอาจไม่ทราบช่องทางติดต่อที่ชัดเจน

ปัญหาที่พบ คือ ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ไม่สามารถจัดทำป้าย หรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกได้ ซึ่งหากจะจัดทำหรือพัฒนาต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากร และหน่วยงานที่ดูแลพื้นที่ รวมทั้งยังไม่มีแผน หรือแนวทางการพัฒนาด้านนี้อย่างชัดเจน ทำให้การพัฒนาสื่อสำหรับสื่อความหมายในแหล่งนี้ ยังต้องพัฒนาอีกมากโดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

4.2 ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพของการสื่อความหมาย ได้ค่าคะแนนรวมทั้งหมด 52.24 มีระดับศักยภาพอยู่ในระดับดี การสื่อความหมายผ่านป้ายให้ข้อมูล มีเพียงป้ายของกรมศิลปากร ที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมตามกาลเวลา และมีเนื้อหาไม่น่าสนใจ นอกจากนี้แม้จะมีป้ายที่สื่อเกี่ยวข้องกับจีโอพาร์ค แต่อยู่ในสภาพทรุดโทรม การสื่อความหมายที่ต้องพัฒนาคือการจัดทำป้ายที่น่าสนใจ และอยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน นอกจากนี้ยังไม่พบการสื่อความหมายผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำเฉพาะแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา พบเพียงสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมาเพียงเล็กน้อย รวมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น และยังไม่มีการสื่อความหมายที่แยกสื่อเฉพาะสำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 9 ขวบ ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ส่วนการสื่อความหมายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ยังมีไม่มากนัก นักท่องเที่ยวสืบค้นข้อมูลได้เพียงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ แต่ข้อมูลด้านความสำคัญในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวจีโอพาร์คยังมีน้อยมา

5. แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม)

5.1 สภาพปัจจุบันของการสื่อความหมายตามเส้นทางท่องเที่ยว การสื่อความหมายที่พบในปัจจุบันมีทั้งการสื่อความหมายโดยใช้บุคคลและไม่ใช้บุคคล การนำเที่ยวโดยผู้นำชุมชน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชุมชนบ้านส้มกบงาม มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ใช้ชื่อว่า “เส้นทางท่องเที่ยวป่าชุมชนบ้านส้มกบงาม” นอกจากนี้พบการสื่อความหมายผ่านป้ายให้ข้อมูล ป้ายให้ความรู้ในเส้นทางศึกษาธรรมชาติ การสื่อความหมายผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ (แผ่นพับ คู่มือนำชม “คู่มือผู้เล่าเรื่องธรณี แหล่งหินตัดบ้านส้มกบงาม”) การสื่อความหมายผ่านสื่อออนไลน์ (เพจเฟซบุ๊ก สื่อวิดีโอผ่านยูทูบ) ที่มีการพัฒนาโดย อุทยานธรณีโลกโคราชและกรมทรัพยากรธรณี

ปัญหาที่พบ คือ หากมีนักท่องเที่ยวติดต่อมาในช่วงเวลาที่ผู้นำชมไม่สะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเดินชมเองได้ แต่อาจหลงป่าเนื่องจากแหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ และการสื่อความหมายผ่านป้ายตามจุดต่าง ๆ ที่อยู่ในป่าชุมชน เนื่องจากเส้นทางเดินยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร รวมถึง

ป้ายบอกทางมีการชำรุดไปบางส่วน การสื่อความหมายผ่านสื่อประเภทแผ่นพับอาจมีไม่เพียงพอในอนาคตเนื่องจากยังไม่มียงบประมาณในการจัดทำเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังไม่มี การสืบต่อข้อมูลให้กับเยาวชน หรือบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนเพื่อการนำชม ดังนั้น ชุมชนจึงต้องการสื่อจำพวกคู่มือการฝึกอบรมผู้นำชม มัคคุเทศก์อาสา หรือการฝึกอบรมให้นักสื่อความหมายในพื้นที่เพิ่มขึ้นต่อไป

5.2 ประเมินศักยภาพของการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคลตามเส้นทางท่องเที่ยว การประเมินศักยภาพของการสื่อความหมาย ได้ค่าคะแนนรวมทั้งหมด 72.97 มีระดับศักยภาพอยู่ในระดับดีเยี่ยม เนื่องจากทั้งหน่วยงานอุทยานธรณีโลกโคราช และกรมทรัพยากรธรณี มีการจัดทำ การสื่อความหมายผ่านป้าย สื่อสิ่งพิมพ์ และคู่มือ เมื่อไม่นานมานี้ จึงยังคงสภาพดีและพร้อมใช้งาน รวมถึงกรมศิลปากรมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดีป้ายบอกทางภายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติในแหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) เริ่มชำรุด และหายไป อีกทั้งยังไม่พบป้ายเตือนเพื่อป้องกันอันตรายในบางจุดที่ไม่ปลอดภัย ป้ายห้ามเข้าป้ายทางเดิน ปัจจุบันใช้เพียงกระดาษที่เย็บติดกับเชือกกันเขตเท่านั้น นอกจากนี้การสื่อความหมายผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ยังมีให้บริการสำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งรูปแบบแผ่นพับและเป็นคู่มือซึ่งมีรายละเอียดค่อนข้างมาก อย่างไรก็ตามแม้ว่าการสื่อความหมายดังกล่าวจะดึงดูดความสนใจ และเป็นสื่อที่ดี แต่อาจเกิดปัญหาในการจัดทำเพิ่มเติม เนื่องจากชุมชนและหน่วยงานยังไม่มียงบประมาณในการจัดทำอย่างต่อเนื่อง ส่วนการสื่อความหมายผ่านสื่อสังคมออนไลน์ยังต้องการให้มีการทำคลิปวิดีโอแนะนำ หรือนำเที่ยวซึ่งปัจจุบันยังมีน้อย และเนื่องจากพื้นที่อยู่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นในเส้นทาง จึงต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์และการพัฒนาสื่อสำหรับสื่อความหมายเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 2 ตารางสรุปค่าคะแนนการประเมินศักยภาพการสื่อความหมาย ในเส้นทางท่องเที่ยวทวารวดีศรีจนาคะ

คะแนนการประเมินสื่อ (คะแนนเต็ม)* /พื้นที่ศึกษา	1 (17.6)	2 (17)	3 (16.6)	4 (12.8)	5 (17)	รวม (81)
1. อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน	12.88	14.06	11.87	9.82	15.15	63.78
2. ปราสาทเมืองแขก	6.53	14.06	13.55	0	15.41	49.55
3. พระนอนหินทรายทวารวดี	14.68	14.06	9.7	9.38	15.4	63.22
4. แหล่งประวัติศาสตร์เมืองเสมา	8.87	14.06	13.9	0	15.41	52.24
5. แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม)	16.20	14.06	15.1	11.61	16	72.97

หมายเหตุ* คะแนนการประเมินสื่อความหมาย 5 ประเภท (1. ป้ายให้ข้อมูล/ป้ายนิทรรศการ 2. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (เนื่องจากยังไม่มียอดชัดเจนจึงประเมินจาก ศูนย์ข้อมูลโรงเรียนสูงเนิน) 3. สื่อสิ่งพิมพ์ 4. สื่อ QR Code 5. สื่อสังคมออนไลน์)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพของการสื่อความหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันของเส้นทางท่องเที่ยวในอุทยานธรณีโลกโคราช เส้นทางทวารวดีศรีจนาคะ ที่ครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์ 5 แหล่ง พบว่าการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล ยังต้องพัฒนาให้มีสภาพพร้อมใช้งาน และจัดทำเพิ่มเติมให้เหมาะสม และเพียงพอ การจัดทำสื่อสำหรับสื่อความหมายสำหรับเด็กยังไม่แยกออกมาอย่างชัดเจน เพื่อสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการสื่อความหมายของ Freeman Tilden (ดรรชนี เอ็มพันธ์. ออนไลน์. 2550) อีกทั้งส่วนใหญ่ เนื้อหาของการสื่อความหมายยังไม่ค่อยดึงดูดใจให้อ่าน และยากต่อความเข้าใจเนื่องจากเป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาที่สื่อออกมาจึงยังไม่ได้เชื่อมโยงกับความสำคัญด้านมรดกทางธรรมชาติและวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องเนื่องเท่าที่ควร จึงไม่สอดคล้องตามข้อกำหนดการขอขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานธรณีระดับโลก (เฉพาะด้านที่ 3 การให้การศึกษาและข้อมูลข่าวสาร) (กรมทรัพยากรธรณี. 2555) นอกจากนี้ยังไม่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน เนื่องจากขาดงบประมาณและกำลังคนในการดูแลหรือบริหารจัดการ ยังคงใช้ศูนย์ข้อมูลโรงเรียนสูงเนินในการต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นจุดแรก

สำหรับการสื่อความหมายโดยใช้บุคคล พบว่า นักสื่อความหมายหรือมัคคุเทศก์อาสาสมัครยังไม่เพียงพอและยังต้องการการพัฒนาเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของการสื่อความหมายมากที่สุดคือแหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) อยู่ในระดับดีเยี่ยม รองลงมา คือ อนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนินและพระนอนหินทรายทวารวดี อยู่ในระดับดีมาก ตามลำดับ ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า แหล่งหินตัดสูงเนิน (บ้านส้มกบงาม) และพระนอนหินทรายทวารวดี มีจุดแข็ง คือ มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว การพัฒนาป้ายสื่อความหมายเพื่อรองรับการประเมินอุทยานธรณีโลกในระยะเวลาอันใกล้นี้ การมีส่วนร่วมของชุมชน และมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แหล่ง มีผลให้ศักยภาพการสื่อความหมายอยู่ในระดับดีเยี่ยมและดีมาก ผู้วิจัยจึงจัดงานกิจกรรม การเสวนาและการท่องเที่ยวโคราชจีโอพาร์ค ณ โคราชเก่า เรื่อง “มรดกบ้านเรา เล่าเรื่องศรีนคราฯ” ร่วมกับอุทยานธรณีโลกโคราช ในวันที่ 30 มีนาคม 2567 ณ ศาลาหน้าพระนอนวัดธรรมจักรเสมาราม (พระนอนหินทรายทวารวดี) โดยเชิญวิทยากรเป็นผู้มีชื่อเสียง เพื่อเป็นการกระตุ้นการรับรู้ (Visivility) ถึงความโดดเด่นและอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เชื่อมโยงกับมรดกทางธรณี ตามข้อกำหนดการขอขึ้นทะเบียนเป็นอุทยานธรณีระดับโลก (กรมทรัพยากรธรณี. 2555) ซึ่งสอดคล้องกับสรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวในอุทยานธรณีโลกสตูล ซึ่งได้เสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกระตุ้นการรับรู้ (ปัจจัยที่ดี ทองเนื้อแข็ง, ดนุวัศ สุวรรณวงศ์ และ อรอนงค์ เฉียบแหลม. ออนไลน์. 2567)

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้

1.1 พัฒนาการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล เช่น ป้าย สื่อสิ่งพิมพ์ ให้มีความน่าสนใจ ดึงดูดใจ เข้าใจง่ายและ เชื่อมโยงเนื้อหาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และความสำคัญในการเป็นแหล่งที่สำคัญของอุทยานธรณีโลกโคราช

1.2 พัฒนาให้มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยอาจใช้พื้นที่บริเวณอนุสรณ์สถานสถานีรถไฟสูงเนิน และจัดการระบบการดูแลรักษา รวมถึงการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3 จัดทำคู่มือแนะนำในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าใจง่าย เชื่อมโยงความรู้ที่สำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ เชื่อมโยงกับแหล่งอุทยานธรณี และพัฒนาให้มีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์อาสาสมัครในท้องถิ่น โดยเริ่มจากชุมชนท่องเที่ยวจีโอพาร์คในพื้นที่ร่วมกับวัด และโรงเรียนในอำเภอสูงเนิน

1.4 พัฒนาการประชาสัมพันธ์การสื่อความหมายเพื่อสร้างการรับรู้ให้กับคนในชุมชน และนักท่องเที่ยว ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ของเส้นทางท่องเที่ยวทวารวดีศรีนคราฯ หรือนำเสนอข้อมูลผ่าน QR Code หรือช่องทางอื่นที่นักท่องเที่ยวสามารถรับทราบข้อมูลเนื้อหาได้อย่างสะดวก ทันสมัย และใช้งบประมาณน้อย

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเรื่องการจัดทำสื่อสำหรับสื่อความหมายสำหรับเด็ก ที่แยกออกมาเพื่อการสื่อความหมายทั้งในโรงเรียน และในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการสร้างการรับรู้ และให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอุทยานธรณีได้

2.2 ศึกษาข้อมูลเชิงลึก เพื่อจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวโคราชจีโอพาร์ค ที่ระบุรายละเอียด และช่องทางการติดต่ออย่างชัดเจน แล้วผลิตสื่อออกมาทั้งในรูปแบบเอกสารเผยแพร่ และช่องทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น

รายการอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2558). **การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม (แนวทางการจัดทำแผนการบริหารจัดการด้านการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว)**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : วิ.ที.เค.พรินต์ติ้ง จำกัด.
- กรมทรัพยากรธรณี. (2555). **แนวทางการจัดตั้งอุทยานธรณี**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กองธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี. (2561). **อุทยานธรณีโลกของยูเนสโก (UNESCO Global Geopark)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://anyflip.com/keraxq/axqe/>. [2 มีนาคม 2566].
- จิรายุทธ ประเสริฐศรี. (2563). **การออกแบบภาพสื่อทางทัศนในพื้นที่จีโอพาร์คโคราช สะท้อนพลวัตภูมิศาสตร์บรรพกาล กรณีศึกษาอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ทัศนศิลป์ และการออกแบบ) สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดรชนิ เอมพันธุ์. (2550). **สะพานแห่งการเรียนรู้ที่ชื่อว่า “การสื่อความหมายธรรมชาติ”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2011-002-0216/#p=8>. [20 พฤษภาคม 2566].
- ประเทือง จินตสกุล. (2562). **โคราชจีโอพาร์ค สู่อุทยานธรณีโลกยูเนสโก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://khoratgeopark.com/ContentInfo.aspx?dataId=98aba717-9707-408a-b0f8-ec39d65823a3&ctype=book>. [20 พฤศจิกายน 2565].
- ป้อมศักดิ์ ทองเนื้อแข็ง, ดนุวัศ สุวรรณวงศ์ และ อรอนงค์ เฉียบแหลม. (กรกฎาคม-กันยายน 2567). “กลยุทธ์การพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวในอุทยานธรณีโลกสตูล” **วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์**. [ออนไลน์]. 7(3) : 228-242. แหล่งที่มา <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/article/view/268650>. [13 มกราคม 2568].
- มาลินี ไพบูลย์นุกุลกิจ. (2563). **การท่องเที่ยวเชิงภูมิศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานธรณีในจังหวัดนครราชสีมา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://khoratgeoparkguide.human.nrru.ac.th/lessons/en/unit-en0101.php>. [20 พฤศจิกายน 2565].
- ศานติ ภักดีคำ. (ม.ป.ป.). **Tour Story : เรื่องราวระหว่างทัวร์ เมืองเสมา คือ “ศรีจนาศะ”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.matichonacademy.com/tour-story>. [20 พฤษภาคม 2566].
- สุภาพร ล้ำวรรณวงศ์. (2545). **ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ กรณีศึกษา : เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงฉวาก จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (อุทยานและนันทนาการ) สาขาวิชาอุทยานและนันทนาการ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรเชษฐ์ เชษฐมาส. (2527) การอธิบายความหมายธรรมชาติ ใน **เอกสารประกอบการฝึกอบรมหัวหน้าอุทยานแห่งชาติ ครั้งที่ 1**. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้. อ้างถึงใน ดรชนิ เอมพันธุ์. (2550). **สะพานแห่งการเรียนรู้ที่ชื่อว่า “การสื่อความหมายธรรมชาติ”**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2011-002-0216/#p=8>. [20 พฤษภาคม 2566].

- สำนักงานอุทยานธรณีโคราช. (2564). **โคราชจีโอพาร์ค ดินแดนแห่งเขาควายและฟอสซิล (Cuesta & Fossil Land)**. นครราชสีมา : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โคราชมาร์เก็ตติ้ง แอนด์โปรดักชั่น.
- สำนักงานโคราชจีโอพาร์คโลกและสถาบันวิจัยไม้กลายเป็นหินและทรัพยากรธรณีฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2567). **โคราช เมือง 3 มรดกโลกยูเนสโก (KHORAT : UNESCO Heritage City)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครราชสีมา : หจก.โคราชมาร์เก็ตติ้ง แอนด์โปรดักชั่น.
- สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2557). **คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อรัญญา ดุเบย์. (2563). **แนวทางการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อัปสร อัมพรมหา-สอาดสุด และธนิศร์ วงศ์วานิช. (2561). **ปรากฏการณ์แรกของการเป็นอุทยานธรณีโลกสตูล**. ใน **การประชุมวิชาการ GEOTHAI' 2018**. (น.76-77). กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี
- Arowosafe, F., Oni, F., & Tunde-Ajayi, O. (2023). "Effectiveness of Interpretative Signs on Visitors' Behaviour and Satisfaction at Lekki Conservation Center, Lagos State, Nigeria." **Czech Journal of Tourism**. [Online]. 12(1-2) : 50-65. Available : <https://doi.org/10.2478/cjot-2023-0004>. [23 June 2025].
- Ham, S.H. (1992). **Environmental Interpretation A Practical Guide for People with Big Ideas and Small Budgets**. Colorado : North American Press. อ้างถึงใน ดร.ชนัน ेमพันธุ์. (2550). **สะพานแห่งการเรียนรู้ที่ชื่อว่า "การสื่อความหมายธรรมชาติ"**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2011-002-0216/#p=8>. [20 พฤษภาคม 2566].
- National Geographic. (2015-2023). **Geotourism**. [Online]. Available : <https://www.nationalgeographic.com/maps/topic/geotourism>. [1 เมษายน 2567].
- Tilden, F. (1957). **Interpreting our heritage**. North Carolina : The University of North Carolina Press. อ้างถึงใน ดร.ชนัน ेमพันธุ์. (2550). **สะพานแห่งการเรียนรู้ที่ชื่อว่า "การสื่อความหมายธรรมชาติ"**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2011-002-0216/#p=8>. [20 พฤษภาคม 2566].
- UNESCO Global Geopark. (2022). **Checklist Explanatory notes to define an aspiring UNESCO Global Geopark (aUGGp)**. [Online]. Available : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000383839>. [23 June 2025].